

Gemeente Amsterdam
Bureau Monumenten & Archeologie

Cultuurhistorische verkenning en advies
Lelylaan e.o.

Amsterdam 2012

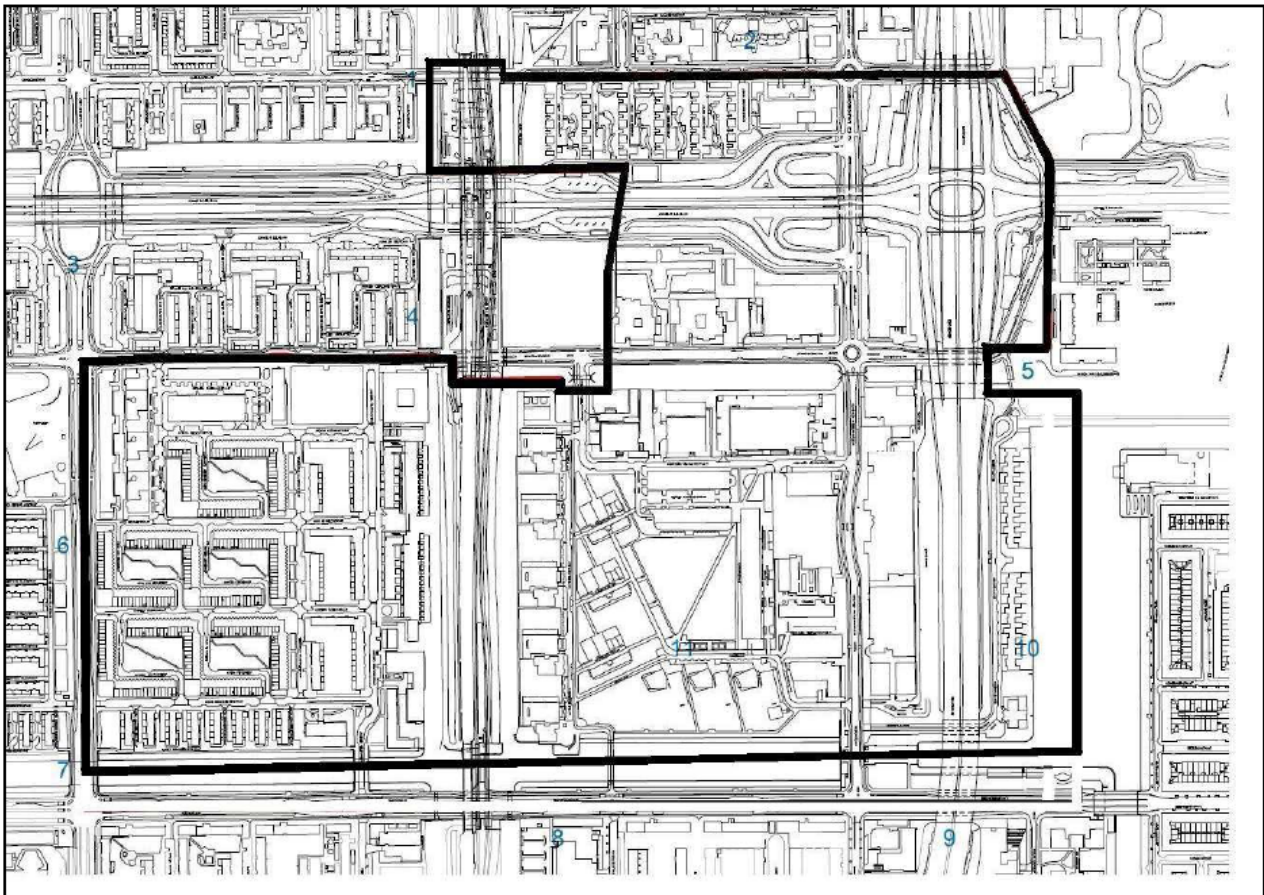
Inhoud

	Inleiding	3
1	Beleidskader	4
2	Historisch stedenbouwkundige analyse	5
3	Beschrijving monumenten en betekenisvolle bebouwing	6
4	Advies	9
	Colofon	10

Inleiding

In opdracht van Stadsdeel Nieuw West heeft Bureau Monumenten & Archeologie een cultuurhistorische verkenning en advies opgesteld ten behoeve van het bestemmingsplan Lelylaan e.o.

Het plangebied wordt aan de oostzijde begrensd door de Ringweg A 10 en de Westlandgracht, aan de zuidzijde door de Plesmanlaan/Heemstedestraat, aan de westzijde door de Johan Huizingalaan, de Pieter Calandlaan en de Willem Frogerstraat en aan de noordzijde door de Johan Jongkindstraat.

Afbeelding: grenzen bestemmingsplan Lelylaan e.o.

1 Beleidskader

De Wet ruimtelijke ordening (Wro) uit 2008 voorziet in de verplichting voor overheden tot het opstellen van een structuurvisie voor hun gebied. Hierin kan onder andere worden opgenomen welke cultuurhistorische waarden binnen een gebied aanwezig zijn. De visie kan door middel van het bestaande vergunningstelsel en regelgeving op het gebied van ruimtelijke ordening in praktijk worden gebracht. Voor Amsterdam geldt, naast de Provinciale Structuurvisie Noord-Holland 2040, de Structuurvisie Amsterdam 2040 'Economisch Sterk en Duurzaam' (vastgesteld 17 februari 2011). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie is wat de bovengrondse waarden betreft gericht op gemeenteeverschrijdende zaken. waardoor het geen inzicht biedt op de lokale waarden.

In artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) uit 2010, waarin de Wro nader is uitgewerkt, is opgenomen dat per 1 januari 2012 bij het maken van bestemmingsplannen rekening moet worden gehouden met de in een gebied aanwezige cultuurhistorische waarden. Bij nieuwe ontwikkelingen in een gebied dienen de gevolgen voor de cultuurhistorische waarden op voorhand in kaart te worden gebracht. Daarom is het sinds 1 januari 2012 verplicht om cultuurhistorische waarden te verankeren in het proces van ruimtelijke ordening en moet bij het opstellen of wijzigen van een bestemmingsplan daarmee rekening worden gehouden. In de Beleidsnota 'Ruimte voor Geschiedenis' (vastgesteld 13 april 2005) en 'Spiegel van de Stad, visie op het erfgoed van Amsterdam' (vastgesteld 14 november 2011) waarin het erfgoedbeleid van Amsterdam staat omschreven, wordt de verankering van cultuurhistorie in de instrumenten van ruimtelijke ordening ook genoemd.

2 Historisch stedenbouwkundige analyse

Het plangebied Lelylaan e.o. ligt deels in de wijk Slotervaart en deels in het Overtoomse veld die beide behoren tot de Westelijke Tuinsteden. De begrenzing van het bestemmingsplangebied Lelylaan e.o. heeft dan ook niets te maken met de geschiedenis van de aanleg van de verschillende gebieden in Nieuw West. De aanleg van Slotervaart begon in 1954, het Overtoomse veld is aangelegd tussen 1955 en 1970. De naam Slotervaart is ontleend aan de gelijknamige vaart die het dorp Sloten met de Overtoom verbond. De (nog steeds bestaande) Slotervaart had een belangrijke functie als transportweg voor tuinbouwproducten vanuit de Sloterpolder. Slotervaart ligt direct oostelijk van de Sloterplas. De 30 meter diepe plas ontstond tussen 1948 en 1956 toen het ingepolderde Sloterveer (de Sloterdijkermeerpolder) werd uitgegraven. Het zand werd gebruikt voor het ophogen van het omliggende gebied om er de Westelijke Tuinsteden aan te leggen. Tegelijkertijd kon rond de plas een recreatiegebied worden gerealiseerd. Slotervaart heeft een duidelijke structuur. De Johan Huizingastraat doorsnijdt als winkelstraat de wijk van Noord naar Zuid, en kruist verschillende oost-west lopende verkeersadres die uitlopers zijn van voor-oorlogse straten. De Lelylaan is daarvan de belangrijkste en is als kruisingsvrije autoweg met trambaan in het midden aangelegd om Slotervaart met Osdorp te verbinden.

De naam Overtoomse veld is ontleend aan de Overtoom (overhaal) en de sluis aan het eind van de huidige straat de Overtoom. Overtoom en sluis lagen tussen de Schinkel en Kostverlorenvaart. Van oudsher was de Sloterpolder ten westen hiervan een tuindersgebied. In de eerste helft van de 20ste eeuw was dit de belangrijkste groentetuin van Amsterdam. Door de ligging tussen de oudere en nieuwe stadsuitbreiding moest in het Overtoomse veld ruimte gereserveerd worden voor 'bijzondere bebouwing', bedoeld voor onderwijs en vestiging van bedrijven zoals het belangrijkste verkoopcentrum van de Nederlandse confectie-industrie. In de noordelijke strook verrezen drie gebouwen waarvan de confectiefabriek van Duintjer de meest westelijk gelegen is. Het Confectiecentrum kwam eind jaren zeventig van de vorige eeuw gereed, direct aan de Ring A10 gelegen. Het stedenbouwkundig plan uit 1989 omvatte uitbreiding van het Confectiecentrum, woningen, park en parkeerplaatsen. Als deel van de stedelijke vernieuwing verrezen rond het Koningin Wilhelminaplein hoge woonbebouwing. Ten noorden van de Schipluidenlaan kwam het gebouw van de voormalige Christelijke Scholengemeenschap Pascal (nu: ISA Calvin Junior College West VMBO), in 1963-1964 ontworpen door J.B. Ingwersen. Ten zuiden daarvan kwam bedrijfsbebouwing waartoe ook de door M. Duintjer ontworpen Confectiefabriek uit 1964 behoort.

Door de wat toevallige uitsnede van het plangebied uit de beide wijken, waarbij geen rekening is gehouden met oorspronkelijke plangrenzen, zijn binnen het plangebied drie voor de Westelijke Tuinsteden typische woningbouwverkevelingen komen te liggen. Ten westen zijn dat de hakenverkeveling van Blue Banddorp en de opengewerkte gesloten bouwblokken tussen de Jacques Veltmanstraat en Theodorus Majofskistraat. Ten noorden van de Lelylaan, aan de Johan Jongkindstraat liggen de noord-zuid geplaatste stroken middelhoogbouw, die samen met de aan de noordzijde geplaatste winkelbebouwing van één laag hoog een groenstrook insluiten. Voor de bouw van deze woningen is gebruik gemaakt van het Aireysysteem.

3 Beschrijving monumenten en betekenisvolle gebouwen

- Ordes gebouwen**
 - Orde 1
 - Orde 2
 - Orde 3
 - Basisorde
 - Te slopen
 - Niet tot AUP/Post AUP behorend
 - Rijksmonument
 - Gemeentelijk monument
- Ordes bruggen**
 - Orde 1
 - Orde 2
 - Orde 3
 - Basisorde
 - Gemeentelijk monument
- Groenstructuur**
 - Gemeentelijke hoofdstructuur
 - Openbaar groen
 - Privéruimte grenzend aan openbaar groen
- Verkeersstructuur**
 - Stadsbanen
 - Wijkontsluitingswegen
 - Buurtontsluitingswegen

Uitsnede waarderingskaarten AUP gebieden met legenda.

Orde 1: “een architectuureenheid met een voor de periode karakteristieke architectonische vormgeving en/of typologie, die bovendien een belangrijke bijdrage levert aan de compositie van de verkavelingseenheid en het veld”.

Orde 2: “een architectuureenheid met een voor de periode karakteristieke architectonische vormgeving en/of typologie, die bovendien een belangrijke bijdrage levert aan de compositie van de verkavelingseenheid en het veld”.

Orde 3: “een architectuureenheid met een voor de periode kenmerkende vormgeving en/of kenmerkende typologie en/of belangrijke bijdrage aan de compositie van de verkaveling en het veld”.

Basisorde: “een voor de periode kenmerkende architectuureenheid zonder architectonische of stedenbouwkundige meerwaarde, ofwel ontstaan door geringe ontwerp kwaliteit ofwel door latere, ingrijpende wijzigingen waardoor deze de architectonische meerwaarde en/of bijdrage aan de compositie van de verkaveling heeft verloren”.

Voor de naoorlogse gebieden tussen 1945-1970 zijn in de afgelopen jaren waarderingskaarten gemaakt. In het najaar van 2012 worden deze kaarten als bijlage van de herziene welstandsnota vastgesteld. De waarderingskaarten van de AUP- en Post AUP-gebieden geven een gelaagde architectuurhistorische en stedenbouwkundige waardering weer. De waardering is gebaseerd op de kwaliteit van de typologie, architectonische uitwerking, de verkaveling en de bijdrage aan het tuinstedelijke ensemble. De hoogte van de waardering loopt op van basisorde, via orde 3 en 2 tot aan orde 1. De gebouwen die in aanmerking komen voor een orde 1 en orde 2 waardering zijn hieronder kort beschreven. De systematiek van de ordekaart maakt duidelijk dat orde 1 en orde 2 het hoogste beschermingsregime verdienen. Uitbreiding, ingrijpende vernieuwing, sloop-nieuwbouw of aantasting van de omliggende groenstructuur is hier onwenselijk. De waarderingskaarten vormen bovendien het uitgangspunt voor de Nota Cultuurhistorie van stadsdeel Nieuw West.

Gemeentelijke monumenten

In het plangebied bevinden zich geen rijksmonumenten, maar wel twee gemeentelijke monumenten. Het gaat daarbij om

Blue Band dorp (ook wel de 'zaagtandwoningen' genoemd),
F.J. van Gool, 1959, tussen Ariana Nozemanstraat, Johan Huizingalaan,
Jacques Veltmanstraat en Louis Bouwmeesterstraat.

Het woningbouwcomplex is opgezet in een hakenverkaveling, waarbij de woningrijen zo geplaatst zijn dat via diagonale zichtlijnen contact met de groenstructuur rond het complex mogelijk blijft. De inrichting van de hoven verschilt zodat zij elk een eigen identiteit hebben. De zaagtandwoningen danken hun naam aan de zigzaglijn die de voorgevels van de geschakelde woningen vormen als gevolg van de experimentele plattegrond met een gedraaide entreepartij. Het complex heeft een hoge ensemblewaarde ook door de hechte samenhang tussen stedenbouwkundige opzet en groenstructuur.

Confectiefabriek, M.J.Duintjer, Koningin Wilhelminaplein, 1964

De fabriek maakt deel uit van een serie gebouwen aan het Koningin Wilhelminaplein die gerelateerd zijn aan de confectie-industrie en vormt met twee andere gebouwen een stedelijke wand. Het ontwerp is kenmerkend voor het oeuvre van M.J. Duintjer, een in nationaal opzicht belangrijk architect, en is typologisch van waarde als meest representatief voorbeeld van de confectieindustrie.

Betekenisvolle bebouwing (orde 2)

Het hoofdgebouw van het Calvin met Junior College (voormalig Christelijk Lyceum Pascal) en het gebouw met gymzalen, Schipluidenlaan 10-12, J.B. Ingwersen, 1963-65

Het schoolgebouw bestaat uit drie duidelijk van elkaar te onderscheiden delen: de lokalen vleugel van vijf verdiepingen met markante zonneluifels en een uitspringend trappenhuis, de aula met hoge vensters en een naar boven krullend dak en het gebouw met gymzalen die vrij in de ruimte staat. De opzet van het complex wijst op de invloed van Le Corbusier. Het complex is monumentwaardig als representatief voorbeeld van het oeuvre van Ingwersen, vanwege typologische opzet van een complex dat samengesteld is uit drie duidelijk van elkaar te onderscheiden delen met een voor die periode typerende, hoogwaardige architectuur.

Fashioncentre, Maaskant, Van Dommelen, Kroos, Senf, 1968-1977, Koningin Wilhelminaplein

De drie torens op een tweelagige onderbouw verspringen ten opzichte van elkaar, waarbij het ruimtelijke effect vooral bij het passeren over de A10 tot uitdrukking komt. De architectonische waarde ligt in de terughoudende, neutrale vormgeving van de gevels, waarbij gebruik is gemaakt van natuursteen voor de bekleding, en de flexibiliteit in het gebruik van de verdiepingen. Het complex is wat typologie betreft typerend voor de opzet van grootschalige kantoorgebouwen na de oorlog.

Patiowoningen, F.J.E Dekeukeleire, 1968-1970, Hodenpijkade

Geschakelde patiowoningen van baksteen en houten bovenlijst als afsluiting. De ligging aan het water geeft het complex stedenbouwkundige waarde, al zorgde de aanleg van de A10 voor een afscheiding van de rest van de wijk. De architectuur is representatief voor de woningbouwarchitectuur van de jaren zestig.

Airey woningcomplex, J.F. Berghoef, H. Klarenbeek, Johan Jongkindstraat, c. 1955

Gaaf bewaard gebleven woningbouwcomplex, gebouwd op basis van Nevamo Airey systeem.

Bedrijfsgebouw (voormalige Naaimachinehandel), C. de Geus, J.B. Ingwersen, 1964, Ariana Nozemanstraat
Rechthoekig sober opgezet bedrijfsgebouw die architectonische waarde ontleent aan evenwichtige afwisseling open en gesloten geveldelen en een duidelijke bekroning met een plat dak met overstek.

5 Advies

Aanbevelingen ten aanzien van de monumenten

- Het Blue Band dorp en de Confectiefabriek zijn gemeentelijke monumenten waarop de bepalingen van de erfgoedverordening van toepassing zijn. Voor wat het Blue Band dorp betreft zal in de regeling van bouwhoogtes en rooilijnen rekening moeten worden gehouden met de monumentale status. Het groen en de inrichting daarvan maken een integraal onderdeel uit van het monument. De regeling in het bestemmingsplan moet rekening houden met de omvang en inrichting van deze collectieve groenstructuur.

Aanbevelingen ten aanzien van de betekenisvolle bebouwing

- *Ten aanzien van het World Fashion Centre (WFC):* behoud van stedenbouwkundig opzet van een tweelage onderbouw waarop drie ten opzichte van elkaar verschoven torens staan is voor dit complex van groot belang
- *Ten aanzien van de patiowoningen:* behoud van de contour door vastleggen van de rooilijnen en bouwhoogtes is voor dit complex van belang
- *Ten aanzien van de Aireywoningen aan de Johan Jongkindstraat:* het verdient aanbeveling hoogte, verkaveling en omvang en inrichting van het daarvan deel uitmakende groen door middel van regels voor rooilijnen, groen en bouwhoogtes vast te leggen.
- *Ten aanzien van het Calvijncollege:* het college van voormalige stadsdeel Slotervaart heeft afgezien van plaatsing van de school op de gemeentelijke monumentenlijst. De school zal op termijn worden gesloopt. Het gebouw met de gymzalen wordt ingepast. Het verdient aanbeveling contouren, de open ruimte onder de verdieping door regeling van bouwhoogte en rooilijnen vast te leggen.
- *Ten aanzien van bedrijfsgebouw aan Ariana Nozemanstraat:* het verdient aanbeveling rooilijn en bouwhoogte van het gebouw in regels vast te leggen.

Colofon

Cultuurhistorische verkenning en advies Lelylaan e.o.

Datum: 23 augustus 2012
Status: definitief
Redactie: J. van der Werf
Tekst: J. van der Werf

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2012
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.